

ДОЦІЛЬНІСТЬ БОРОТЬБИ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ З ПОСЯГАННЯМИ НА ВСТАНОВЛЕНИЙ ПОРЯДОК ОБІГУ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО СТАНОВИТЬ КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ

В работе обоснована целесообразность применения средств административного принуждения для защиты коммерческой тайны. Определены основы правового регулирования отношений, касающихся коммерческой тайны. Предложены пути исключения возможности злоупотребления правом на коммерческую тайну.

Ключевые слова: *коммерческая тайна, правовой режим, информация, средства административного принуждения.*

The work proved the feasibility of application of administrative coercive measures to protect commercial secrets. The bases of legal regulation of the commercial secret are generalized in the thesis. The ways of reducing the possibilities of abusing by the right on commercial secret are offered.

Key words: *commercial secret, legal status, information, administrative coercive measures.*

Незаконні дії з відомостями, що становлять комерційну таємницю, в цілому є посяганням на економічну безпеку держави. Ці тенденції певною мірою відображені у положеннях статті 13 Конституції України, згідно з якою держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів господарювання, а також соціальну спрямованість економіки.

Нині в нашій державі створено ряд механізмів, призначених для захисту прав суб'єктів господарювання на комерційну таємницю. Серед іншого за порушення законодавства у даній галузі передбачена¹:

- дисциплінарна та матеріальна відповідальність;
- цивільно-правова та господарська відповідальність;
- адміністративна відповідальність;
- кримінальна відповідальність.

Дослідження доцільності боротьби з посяганнями на встановлений порядок обігу інформації, що становить комерційну таємницю, тими чи іншими правовими засобами є обов'язковою складовою визначення питання соціальної обумовленості правових заборон та соціальної обумовленості права в цілому.

Науковий пошук у даному напрямі має за мету вивчення тих особливостей соціально-економічних умов життя, що потребують юридичного врегулювання суспільних відносин у кримінально-, цивільно-, адміністративно-правових та інших формах. Тут набувають свого матеріального обґрунтування всі юридичні інститути та норми. Іншими словами, у ході наукових досліджень з питань соціальної обумовленості тієї чи іншої галузі права, виявляються потреби суспільства в певному виді правового регулювання і пояснюється вибір юридичних засобів їх задоволення.

© МАТВІЄНКО Поліна Євгенівна — здобувач Національного університету біоресурсів і природокористування України

Різноманітні аспекти комерційної таємниці останнім часом ставали предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Переважно ці роботи були присвячені технічним, організаційним і економічним аспектам охорони комерційної таємниці в системі економічної або інформаційної безпеки підприємств. Коли йдеться про теоретичні розробки спеціалістів у галузі захисту інформації, в першу чергу маємо згадати прізвища Е.Я. Соловйова, В.А. Рубанова, В.М. Чаплигіна, А.А. Чернявського та інших. До окремих проблем комерційної таємниці зверталися вчені-юристи О.А. Городов, Н.С. Гуляєва, С.Е. Жилінський, С.А. Кузьміна, В.Н. Лопатін, С.А. Парашук, О.А. Підпригора, О.О. Підпригора.

Проте, незважаючи на наявні досягнення вітчизняної науки, до цього часу питання доцільності боротьби з посяганнями на встановлений порядок обігу інформації, що становить комерційну таємницю, засобами адміністративного примусу не знайшли належного відображення у роботах сучасних фахівців.

У даній статті зроблена спроба розв'язання наступних завдань.

1. Дослідити основні види відповідальності за порушення законодавства про комерційну таємницю.

2. Обґрунтувати доцільність боротьби з посяганнями на встановлений порядок обігу інформації, що становить комерційну таємницю, засобами адміністративного примусу.

3. Визначити перспективні напрями подальших розвідок з питань удосконалення нормативно-правового регулювання відносин у сфері комерційної таємниці.

За недотримання режиму роботи з відомостями, що становлять комерційну таємницю, до працівників суб'єкта підприємницької діяльності може бути застосована *дисциплінарна і матеріальна відповідальність*. Залучення до матеріальної і дисциплінарної відповідальності здійснюється на загальних підставах, з урахуванням особливостей правового статусу «комерційної таємниці». Для законного застосування санкцій за правопорушення, пов'язаних з комерційною таємницею в рамках трудових відносин, на підприємстві мають бути впроваджені відповідні внутрішні документи. А саме:

– перелік відомостей, які становлять комерційну таємницю, де визначено, які саме відомості суб'єкта підприємницької діяльності є комерційною таємницею;

– посадові інструкції, де має бути визначено коло уповноважених працівників, допущених до роботи з комерційною таємницею;

– трудовий договір (контракт), де має бути зазначено зобов'язання працівника дотримувати комерційної таємниці і наслідки недотримання цього обов'язку. Умови матеріальної відповідальності працівника за розголошення комерційної таємниці можуть бути передбачені як трудовим договором, так і окремою угодою про матеріальну відповідальність.

Зі всіма вказаними документами працівник має бути ознайомлений перед початком своєї трудової діяльності на підприємстві. Факт ознайомлення має бути зафіксований письмово, із зазначенням дати ознайомлення.

За порушення режиму комерційної таємниці, відповідно до статті 147 Кодексу законів про працю України², до працівника можуть бути застосовані такі дисциплінарні санкції, як догана та звільнення. Крім того, за певних обставин працівник може нести і матеріальну відповідальність, передбачену Главою ІХ КЗпП України³.

Стосовно *господарської та цивільно-правової відповідальності* маємо зауважити наступне. Серед усього загалу засобів захисту, передбачених статтею 20 Господарського кодексу України⁴, дослідник Л.Д. Топалова виділяє наступні засоби, які можна застосовувати у разі порушення права на комерційну таємницю: визнання наявності або відсутності права на комерційну таємницю; відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єкта господарювання, припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення (має місце у випадку наявності можливості ліквідації наслідків порушення, або коли особа не встигла ознайомитися з незаконно отриманою інформацією); визнання повністю або частково недійсним актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що суперечать законодавству, ущемляють права та законні інтереси суб'єкта господарювання; присудження до виконання обов'язку в натурі; відшкодування збитків, застосування штрафних санкцій, застосування оперативного-господарських санкцій, застосування адміністративно-господарських санкцій⁵.

Виходячи з аналізу норм ГК України та принципу субсидіарності регулювання відносин щодо комерційної таємниці Цивільним кодексом України⁶, також можливе застосування заходів захисту, передбачених ст. 423 ЦК України, та самозахисту, передбаченого ст. 19 ЦК України⁷.

Аналіз зарубіжного законодавства та господарської практики дозволяє виділити додаткові засоби захисту права на комерційну таємницю: направлення на користь потерпілого прибутку, незаконно отриманого внаслідок порушення права на комерційну таємницю; примусове укладення договору про передачу ноу-хау (тобто переведення комерційної таємниці у режим ноу-хау) у випадку, коли комерційна таємниця стала відома конкуренту⁸.

Адміністративна відповідальність за отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця, установлюється ч. 3 статті 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення⁹. Установлене для порушника покарання – штраф у розмірі від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Крім того, стаття 252 Господарського кодексу України¹⁰ містить суттєве положення щодо адміністративної відповідальності згідно із законом посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, а також громадян, зареєстрованих як підприємці, у тому числі за неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці.

Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції»¹¹ також передбачена відповідальність за неправомірний збір комерційної інформації (стаття 16), розголошення комерційної таємниці (стаття 17), схилення до розголошення комерційної таємниці (стаття 18), неправомірне використання комерційної таємниці (стаття 19). Цим же законом регулюється порядок подачі і розгляду заяв по зазначених правопорушеннях в Антимонопольний комітет України.

Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю, уперше була встановлена Законом України від 28 січня 1994 р. у статтях 148-6, 148-7 КК України 1960 року¹². Чинний Кримінальний кодекс України¹³ теж криміналізував ці суспільно небезпечні діяння і передбачив відповідальність за них у статті 231 КК «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що

становлять комерційну або банківську таємницю» (передбачає покарання у вигляді штрафу від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до трьох років) та статті 232 КК «Розголошення комерційної або банківської таємниці», яка передбачає відповідальність у вигляді штрафу від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк за «умисне розголошення комерційної або банківської таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності».

Таким чином, діючим законодавством передбачено доволі різноманітні правові механізми захисту прав суб'єкта господарювання на комерційну таємницю.

За цих умов обґрунтування доцільності боротьби з посяганнями на встановлений порядок обігу інформації, що становить комерційну таємницю, *засобами адміністративного примусу*, на нашу думку, необхідно реалізовувати, виходячи із основних ознак, які відмежовують адміністративну відповідальність від інших видів юридичної відповідальності.

Отже, з урахуванням результатів останніх наукових досліджень місця адміністративної відповідальності в системі юридичної відповідальності¹⁴, можемо виділити наступні *чинники, які обумовлюють доцільність боротьби з посяганнями на встановлений порядок обігу інформації, що становить комерційну таємницю, засобами адміністративного примусу*.

По-перше, об'єктом адміністративного правопорушення є суспільні відносини, що виникають і розвиваються як у сфері зовнішнього державного управління, що не пов'язане з виробничою, службовою, навчальною та іншою діяльністю винного, так і у сфері внутрішнього управління на відміну від об'єкта дисциплінарного проступку, який, як правило, обмежується межами внутрішньо-управлінських, трудових відносин

По-друге, за допомогою адміністративної відповідальності забезпечується захист *публічно-правових інтересів*, на відміну від цивільної відповідальності, яка призначена для поновлення прав учасників цивільного обороту та компенсування їх збитків, що виникли внаслідок правопорушення.

По-третє, наявність нормативно закріпленої відповідальності за порушення у сфері комерційної таємниці дозволяє забезпечити покарання винної особи у випадку, коли ступінь суспільної небезпеки недостатня для настання кримінальної відповідальності.

Резюмуючи викладене: доцільність боротьби з посяганнями на встановлений порядок обігу інформації, що становить комерційну таємницю, засобами адміністративного примусу обумовлена самою сутністю адміністративної відповідальності як відповідальності у сфері державного управління, покликаної забезпечити оперативне реагування в ній на дрібні порушення, які створюють загрозу заподіяння або заподіюють незначну шкоду і обумовлюють застосування до винних осіб попереджувально-виховних заходів.

Перспективними напрямками подальших наукових розвідок з досліджуваного питання ми вважаємо аналіз складів адміністративних порушень законодавства у галузі комерційної таємниці та розробку, на підставі отриманих результатів,

відповідних рекомендацій з удосконалення чинної нормативної бази, якою урегульована вказана сфера суспільних відносин.

1. *Топалова Л.Д.* Правовий режим комерційної таємниці: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – Донецьк, 2006. – С. 11. 2. *Кодекс законів про працю України* від 10 грудня 1971 р. № 322 – VIII // ВВР УРСР. – 1971. – № 50 (зі змінами). 3. Там само. 4. *Господарський кодекс України* від 16 січня 2003 р. № 436 – IV // *Голос України*. – 2003. – № 49 (зі змінами). 5. *Топалова Л.Д.* Цит. праця. – С. 34. 6. *Цивільний кодекс України* від 16 січня 2003 р. № 435 – IV // *Голос України*. – 2003. – № 45 (зі змінами). 7. *Топалова Л.Д.* Цит. праця. – С. 34. 8. Там само. 9. *Кодекс України про адміністративні правопорушення* від 7 грудня 1984 р. № 8073 – X // ВВР УРСР. – 1984. – № 51 (зі змінами). 10. *Господарський кодекс України* від 16 січня 2003 р. № 436 – IV // *Голос України*. – 2003. – № 49 (зі змінами). 11. *Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України* від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР // ВВР України. – 1996. – № 36. – Ст. 164. 12. *Радутний О.Е.* Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розміщення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочинів): Автореф. дис. канд. юрид. наук. – Харків, 2002. – С. 1. 13. *Кримінальний кодекс України* від 5 квітня 2001 р. № 2341 – III // *Голос України*. – 2001. – № 107 (зі змінами). 14. *Літошенко О.С.* Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. – К., 2005. – 16 с.